

A MONARCHIA GAZDASÁGI KÖZÖSSÉGE – ELŐNY VAGY HÁTRÁNY?

SCHWARCZWÖLDER ÁDÁM

Az MTA-ELTE Jegtörténeti
Kutatócsoport blogja

A SZERZŐ:

SCHWARCZWÖLDER ÁDÁM

TUDOMÁNYOS
SEGÉDMUNKATÁRS

VERITAS TÖRTÉNETKUTATÓ
INTÉZET ÉS LEVÉLTÁR

SCHWADAM@GMAIL.COM

ADAM.SCHWARCZWOLDER@
VERITAS.GOV.HU

2021. június 14.

Az 1867 tavaszán megszülető kiegyezés
Deák Ferenc és a magyar országgyűlés többsége, illetve Ferenc József szerint megnyugtató módon rendezte Magyarország közjogi helyzetét az uralkodó többi országával, átszervezte a Habsburg Birodalmat a dualista Osztrák-Magyar Monarchiává. Deák a Pragmatica Sanctioban szereplő közös védelmi kötelezettségből vezette le a Magyarország és a Birodalmi Tanácsban képviselt királyságok és országok (röviden Ciszlajtánia) közötti közös ügyeket: diplomácia, hadügy és a kizárólag e kettő fedezésére szolgáló pénzügy.

Ezeket túlmenően azonban, a jól felfogott gazdasági-pénzügyi érdekekből kifolyólag is „vannak még más nagy fontosságú közügyek, melyeknek közössége nem folyt ugyan a pragmática

sanctióból, de amelyek, részint a helyzetnél fogva, politikai tekintetből, részint a két fél érdekeinek találkozásánál fogva, célszerűbben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosan elkülönözve.”¹ Ilyen volt a gazdasági közösségből származó ügyek halmaza, amelyeket „nem pragmatikus”, tehát nem a Pragmatica Sanctioból következő, közös érdekű ügyeknek neveztek. A vám- és kereskedelmi szövetségen kívül ilyennek számított a jegybank kérdése és a Habsburg Birodalom fennálló, illetve a korszak során keletkezett államadósságai. A közös ügyek finanszírozására tíz évente megállapított kvóta² elvileg nem a vám- és kereskedelmi szövetségből adódott, de az erről folyó tárgyalások általában egybe- kapcsolódtak a vám- és kereskedelmi szövetséget megújító, szintén alapesetben tíz évente esedékes tárgyalásokkal, és a kvóta is az alku egyenletének egyik változója volt.

A vám- és kereskedelmi szövetségről szóló 1867.

évi XVI. törvény-cikk értelmében a Monarchia teljes területe egy egységes vámterületet képezett,³ Magyarország és Ciszlajtánia között teljesen szabadon mozgott a tőke és a munkaerő,

egységes volt a pénz-, az érték- és a mértékrendszer, közősek voltak a szabadalmak. Logikusan következett, hogy az egyes termékek (például hús, cukor, só, dohány, sör, égetett szesz) árába épülő közvetett adók mértékét is egységesen kellett szabályozni a két országban.

A közös piacnak mindenki szerint voltak előnyei, de a kritikusok inkább hátrányos voltát hangsúlyozták, állandó érvük volt, hogy az osztrák-cseh tartományok fejlettebb ipara nehéz helyzetbe hozta az éppen szárnyait bontogató magyar ipart. De összességében merre billen a mérleg nyelve? Ez persze nem tisztán gazdasági, hanem politikai kérdés is volt.

Kossuth Lajos az államjogi kiegyezés mellett a gazdasági kiegyezést is bírálta, és követő, a rendszerkritikus közjogi ellenzék, a '48-as függetlenségek kitartóan ismételték, hogy a Monarchiában Magyarország sorsa „tartományi és gyarmati lét”.⁴ Miután jogilag Magyarországnak lehetősége lett volna határain vámvonalat felállítani (a közös vámterület a '67-es oldal szerint is „csak” gazdasági racionalitásból, és nem valamilyen államjogi előzményből eredt), a függetlenségi ellenzék programjában állandóan szerepelt az önálló magyar vámterület.

A '67-es kormányoldal véleményét megfelelően ismertetik a kiváló gazdasági-pénzügyi

szakember, az egyik legsikeresebb magyar pénzügyminiszter, emellett a miniszterelnöki posztot három alkalommal is betöltő Wekerle Sándor gondolatai: „A külön vámterület tekintetében nézetem az, hogy az Magyarországra nézve valóságos szerencsétlenség lenne. Mezőgazdaságunkat válságba sodorná. [...] Kivitelünk az egy Fiume s a Fekete-tenger kivételével Ausztrián át történik, [...] Ausztria vasútaival kézben tartana. Mennél inkább elzárják előlünk magasabb vámokkal a külállamok piacaikat, annál fontosabb reánk nézve az osztrák piac. Iparfejlesztési szempontból sem előnyöket, hanem hátrányokat idézne elő a külön vámterület. A védvámok megvédhetnek már meglévő iparokat, [...] de csak igen ritkán s aránylag kis mértékben adnak impulzust új iparok keletkezésére. Látjuk ezt Romániánál, amelynek már valóságos iparállamnak kellene lennie, ha a védvám ipart létesítene. Az ipar keletkezésének leghatásosabb rugója - hacsak valamennyire megvannak az ipar előfeltételei - a közönség [értsd: a lakosság] szükséglete és vásárlóképessége. A szükséglet és vásárlóképesség

ség minimumra redukálódna nálunk, ha mezőgazdaságunk az osztrák piacot elvesztené.”⁵

A második világháború utáni marxista történetírás a '48-asok narratíváját

átvéve szintén Magyarország „félgyarmati” státuszát hangsúlyozta a Monarchia gazdasági közösségében, ami mezőgazdasági nyersanyagtermelésre, iparának elsovadására kárhóztatta. Az 1970–1980-as évektől megélelni kíváló történeti statisztikai kutatások azonban inkább Wekerle és a gazdasági közösséget pártoló véleményét támasztják alá. A Monarchia közös piaca mindkét birodalomfél számára lehetővé tette, hogy azokat az ágazatokat fejlessze, amelyekhez eleve jó adottságokkal rendelkezett. A védővámok biztos piacot biztosítottak Magyarországnak mezőgazdasága és élelmiszeripara (amelytől az ország lakossága többségének jóléte függött) számára Ciszlajtániában a jóval olcsóbb orosz és tengerentúli gabona ellenében. A hazai ipar pedig a magyar kormányok hatékony támogatási politikájának köszönhetően nemhogy el nem sorvadt, de folyamatos

fejlődést mutatott a korszakban. Így tehát a dualizmus időszaka gazdasági növekedés szempontjából a magyar történelem egyik legsikeresebb korszakának számít: 1869–1914 között az egy főre eső GDP 150%-kal növekedett. Amíg 1870-ben a magyar egy főre eső GDP a cislajtániai érték 59%-án állt, addig 1910-ben ez az érték már 75%-ot mutatott, tehát Magyarország viszonylag gyors ütemben zárkózott fel.⁶ (A mai Magyarország és Ausztria viszonylatában az arány 2019-ben 33% volt.).

Hivatkozások:

- ¹ 1867. évi XII. tc., 52. §. A gazdasági kiegyezési tárgyalásokról lásd: Nagy Mariann: Vámszövetség és kvóta – a gazdasági kiegyezés. In: Hermann Róbert-Ligeti Dávid szerk.: Megosztó kompromisszum. Az 1867. évi kiegyezés 150 év távlatából. Budapest, 2018, Országház Könyvkiadó, 173–190. pp.
- ² A kvótáról az 1867. évi XIV. tc. rendelkezett. Eszerint kezdetben a közös ügyek kiadásainak 70%-át Ciszlajtánia, 30%-át Magyarország fedezte. A korszak során a magyar érszarány fokozatosan növekedett, 1907-től már 36,4% volt. Bár a magyar gazdaság valóban gyorsabb ütemben fejlődött, de nem szabad elfelejteni, hogy a

mindenkori kvótaarányok alapvetően a magyar és a cislajtán kormányok közötti politikai kompromisszumok eredményei voltak.
³ A vámbevételeket teljes egészében a közös kiadásokra fordították, és a még hiányzó összeget osztották fel a kvóta arányában.

⁴ Mocsáry Lajos: A közönségi rendszer

zárszámadása. Budapest, 1902, Franklin, 39. p.

⁵ Wekerle Sándor levele Csáky Albinhoz, 1903. szept. 8. Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, FA Csaky, Karton 235/26.

⁶ Katus László: A modern Magyarország születése. Pécs, 2012, Kronosz, 314–315., 464–480. pp.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Magyar és osztrák államférfiak alkudozása a miniszterelnöki palota erkélyén, 1907 : Balról: gr. Josipovich Géza horvát-szlavón min., Günther Antal igazságügyi min., gr. Zichy Antal király személye körüli min., kalapban Darányi Ignác földművelési min., Rudolf Sieghart cislajtán min.elnökségi államtitkár, ifj. gr. Andrássy Gyula belügymin., br. Vladimir von Beck cislajtán min.elnök és Julius Derschatta cislajtán közlekedési min. Fényképész Jelfy Gyula. <https://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=071378> 2021. június 21.
2. oldal: A Monarchiában 1892-ben bevezetett, 1900-tól egyedüli fizetőeszköz korona német és magyar nyelvű oldala, 1902. A 100 koronás bankjegy kifejezi a két birodalomfél gazdaságának eltérő karakterét: az osztrák férfi ipari, a magyar mezőgazdasági munkát végez. Forrás: <https://bit.ly/3gqpGDe> 2021. június 12.